

növények, Medicina, Budapest, 1974; 10. *Textl A.*: Cas. Lek. Ces. (1963), 102, 515; 11. *Textl A., Konecny M., Prokopova Z.*: Scripta med. (1964), 37, 355; 12. *Turner R. A.*: Screening methods in pharmacology, Acad. Press, New York, 1965.

Catedra de medicină legală (cond.: prof. dr. Gh. Scripcaru, doctor în medicină)
a I.M.F. din Iași

ORIENTĂRI ACTUALE PRIVIND DETERMINISMUL COMPORTAMENTULUI DEVIANT

dr. Gh. Scripcaru

În evoluția concepțiilor despre etiopatogenia comportamentului deviant au prevalat fie teoriile biologice (ideile lui Lombroso putînd fi privite ca o reacție naturalist-științifică față de mentalitățile idealiste anterioare), fie cele psihologice sau sociologice. Cercetările actuale permit decantarea unui punct de vedere univoc științific în acest domeniu.

Concepțiile *genetice* cu privire la comportamentul uman se bazează pe precizarea ponderii factorilor ereditari prin studiul concordanței la gemenii MZ și DZ, pe cercetarea personalității gemenilor MZ separați de mici, pe studiul conduitei copiilor adoptați precoce, al descendenților din familii endogene, al consecințelor comportamentale privind anomaliile cromozomiale ca și pe relația dintre tulburările de comportament și frecvența grupelor sanguine și serice (OMS). Rezultatele acestor investigații atestă, în general, că fenotipul comportamental este consecința interacțiunii genotipului cu mediul ecologic, că structurile ereditare sînt modulate de mediul de existență, că nu fenotipul comportamental este înăscut, ci potențialitățile sale, că diferențele genetice favorizează influențele mediului asupra subiecților, impunîndu-se ca un factor de progres în umanizarea comportamentului uman. În acest sens, se vorbește de „dubla ereditate a omului“ (comportamentul instinctiv fiind predominant eredobiologic față de cel reflexiv-anticipativ, predominant eredocultural, axiologic, învățat), influențele ereditare fiind maxime asupra proceselor psihice inferioare, elementare și ca atare mai rigide și fiind insignifiante asupra celor superioare cum ar fi caracterul și personalitatea (dacă inteligența intuitivă sporește prin educație cu 10%, caracterul sporește cu 80%). *Catell* spunea că ereditatea determină ceea ce un om poate face, dar mediul decide ceea ce el va face. În acest context, variabilitatea genetică condiționează subiectivarea ideii de responsabilitate, generozitate, altruism etc. de factori socioculturali, relevînd caracterul euristic și nicidecum fatalist al abordărilor genetice. Căci, subiecți cu ereditate polară, în condiții similare de mediu, oferă șanse de adaptare creatoare față de subiecți cu ereditate apropiată, care, în condiții diferite de mediu, dezvoltă dificultăți de adaptare.

Concepțiile *behavioriste* susțin punctele de vedere mai sus exprimate cînd conchid că genotipul comportamental diferit, plasat în situații diferite, explică varietatea comportamentului uman și că departe de a exista gene proprii conduitei, drumul de la factorii poligenici la conduită este

mediat de enzime, hormoni, neuroni și indeosebi de mediu. În acest context, este evident că diferențele comportamentale la gemenii identici se datoresc indubitabil influenței mediului.

Genetica *psihiatrică* a studiat riscul descendenței ereditare în diferite boli psihice, relevînd că riscul schizofreniei este de 16 % cînd un părinte este bolnav, față de 68 % cînd ambii sînt bolnavi, coeficientul ereditar în schizofrenie este de 0,8 (se notează între 0—1), indicii de concordanță la MZ față de DZ fiind de 3 1 față de 6 1 (80 % față de 30 %) și că gemenii separați din părinți schizofreni sau psihopați nu arată diferențe comportamentale semnificative. În transmiterea schizofreniei, genele „sînt necesare dar nu suficiente“. La polul opus unei influențe genetice se află psihopatia, unde, frecvența afecțiunii printre rudele naturale este de 10 % față de cele adoptive, unde este de 35 %, ceea ce reflectă influența predominantă a mediului. În ceea ce privește devianța, *Kraus* arăta că indicele de concordanță la MZ față de DZ este de 66 % față de 54 %, ceea ce atestă un coeficient ereditar mic și implicit o influență predominantă a mediului. Se conchide că fenotipul deviant depinde în mare parte de factori congenitali, constituționali și mai ales de mediu, că se moștenește o structură biologică și nicidecum un fenotip deviant care rezultă din interacțiunea obligatorie a constituției (predispoziției) cu mediul. Sub aspect științific, proverbul ar fi mai adecvat exprimat prin cuvintele „așchia nu sare departe de copac“ și este evident mai veridic decît „ce naște din piscă, șoareci mîncă“. Cercetările privind comportamentul subiecților cu sindrom *XXY*, cu o frecvență de 1 700 în populația penală și de 28 ‰ în populația generală, nu pot explica o devianță mult mai întinsă („o oaie neagră într-o turmă albă“ se spune oricărei generalizări ce ar apare fortuit), iar criteriile de diagnostic (hiperstratura, *Q.I.*, gradul de fertilitate și tipul devianței) s-au dovedit caduce. Sindromul, conchide juriprudența, poate releva însă o constituție particulară ce facilitează trecerea la act într-o situație dificilă de mediu, încît, și la acești subiecți, interacțiunea constituției cariotipice cu nișa lor ecologică, va decide soarta comportamentului.

Teoriile *etologice* arată că evoluția comportamentului uman s-a făcut de la reacțiile innăscute, automat, spre cele anticipative, noologice. După *Lorentz*, această evoluție a crescut numărul de alternative în răspunsuri, precum și distanța dintre stimul și reacție, permițînd anticiparea, deliberea critică și, pe fondul comportamentului biologic, structurînd un comportament bazat pe reflexiune și valori. Formele de sublimare a comportamentului agonistic prin sentimente de jenă, frustrare, emulație etc. apar astfel utile disecției psihologice a unei atitudini deviante, deoarece, „dificultățile au creat valoarea și ar fi neștiințifică ignorarea lor“.

Teoriile *psihologice* admit nivele de comportament uman (reactiv, situativ, anticipativ). luînd în considerare realitatea conflictelor intra- sau intersubiective în geneza tulburărilor de adaptare. După teoria construcțelor, omul își structurează nivele de comportament (anticipativ, conformist, creator, deviant sau aberant) în raport cu imaginea despre „cum este și cum ar vrea să fie“.

Teoriile *sociologice* acordă, cum este și firesc, rol primordial factorilor de mediu familial și cultural în geneza devianței. În structurarea sa, un rol major se acordă mediului apropiat, dezorganizat (concepțiile ecologice), influenței negative și atitudinii microgrupului deviant (concepția etiche-

tării), lipsei de interiorizare a normelor sociale și a faptelor de cultură (concepțiile anomice și culturale) și evident, inegalităților sociale determinate de factori economici (concepția marxistă). Caracterul științific al concepției marxiste este confirmat de situația actuală a devianței, crescută și „organizată” în societatea pe clase și în dispariții, cu decantarea unei devianțe reziduale, biologice, în societatea socialistă. De aceea, într-o accepțiune antropologic-culturală marxistă, trinomu! om, cultură, societate, relevă și în devianță rolul predominant al factorilor socio-culturali, particularizați în mod specific prin personalitatea subiectului. Altfel, „cultura ce neagă natura, neagă suportul său, iar natura ce refuză cultura, refuză propria sa dezvoltare” spunea Herseni. Diversitatea interrelațiilor dintre biologic și noologic explică, în fond, variabilitatea și limitele largi ale atitudinilor și reacțiilor umane de comportament. În acest concept, devianța devine „ca un fulviu în care se varsă mai mute riuri”, mai mari și mai mici, fapt ce determină un concept unic asupra unui fenomen abordat din unghiuri diferite. Astfel, toate metodele de studiu (biologice, genetice, clinice, psihologice, ecologice etc.) trebuie să fundamenteze univoc fenomenul în abordarea sa multidisciplinar pragmatică de pe o poziție științifică-deterministă stenică și dinamizatoare. Altfel, orice disociere, minimalizare sau absolutizare a cauzelor devianței, ar priva efortul convergent de asanare progresivă a sa. Caracterul benefic al unei atari viziuni, cu optimismul inerent unei reinsertii social-utile, este constant promovat de psihiatria medico-legală, disciplină de sinteză în acest domeniu.

Sosit la redacție: 26 ianuarie 1977.

Bibliografie

1. *Beadle Mc.*: Le langage de la vie, Dunod, 1972; 2. *Bénézech M.*: Aberration du chromosome Y en pathologie médico-légale, Masson, 1975; 3. *Brnzei P., Scripcaru Gh., Pirozynski T.*: Comportamentul aberant în relațiile cu mediul, Junimea, Iași, 1969; 4. *Cheuchard P.* și colab.: Aberrations chromosomiques, biochimie du cerveau et criminalité. Néret, 1976; 5. *Debray Q.*: Génétique et psychiatrie, Fayard, 1972; 6. *Dérobot L.*: Méd. légale et dommage corp. (1974), 4, 120; 7. *Foss M. B.*: Orizonturi noi în psihologie. Orizont, 1973; 8. *Gherțensohn M. I.*: Sovetskaia criminologhiia. Moscova, 1969; 9. *Herseni T.*: Antropologie literară. Ed. Univers, 1976; 10. *Laborit H.*: Annales médico-psychologiques (1975), 5, 573; 11. *Lorentz K.*: Essai sur le comportement. Seuil, 1973; 12. *Lorentz K.*: L'agression (un histoire natural du mal). Flammarion, Paris, 1969; 13. *Mărgineanu N.*: Condiția umană. Ed. științifică, București, 1973; 14. *Parsons A. P.*: L'analyse génétique du comportement. Dunod, 1973; 15. *Săhleanu V., Voiculescu N.*: Probleme de biologie umană. Ed. didactică și pedagogică, București, 1976; 16. *Skinner B.*: L'analyse expérimentale du comportement. 1970; 17. *Scripcaru Gh.* și colab.: Méd. lég. et dommage corp. (1969), 2, 246; 18. *Scripcaru Gh.* și colab.: Rev. med. chir. (1971), 1, 41; 19. *Spence R. A.*: Psychologie du conflit. 1972.